

Wstęp

Książka ta napisana jest z myślą o psychologach praktykach oraz młodych adeptach psychologii niezależnie od specjalizacji i obszaru pracy zawodowej. Psychologia jest dziedziną niezwykle szeroką, łączącą w sobie tradycje wielu innych, czasem bardzo odległych nauk (takich jak nauki społeczne, humanistyczne czy przyrodnicze) oraz praktycznych metod oddziaływania (np. diagnoza, psychoterapia, trening umiejętności czy terapia przez sztukę). Piękno zawodu psychologa polega m.in. na tym, że mimo tej różnorodności wspólny dla psychologów jest szczególny charakter więzi z podmiotem oddziaływań oraz jej wymiar etyczny. Przyjmuje się, że naukowa psychologia zaistniała w drugiej połowie XIX w. (Strelau, 2007). Refleksja etyczna w psychologii z pewnością jest równie długa, jednak współczesną formę przyjęła dopiero w połowie XX w., wraz z opracowaniem w 1952 r. pierwszego kodeksu etyki zawodowej przez największą na świecie organizację zawodową psychologów – Amerykańskie Towarzystwo Psychologiczne (American Psychological Association, APA; zob. Fisher, 2013). Od tego czasu mamy do czynienia z systematycznymi rozważaniami nad etycznymi aspektami pracy psychologa, początkowo głównie w badaniach naukowych, a stopniowo w kolejnych obszarach praktycznych i teoretycznych zastosowań psychologii. Rozważania te przybierają zróżnicowaną formę w poszczególnych krajach oraz w odrębnych kontekstach kulturowych i językowych.

Polscy psychologowie w związku ze specyficznymi procesami historycznymi i politycznymi włączyli się aktywnie do prac nad

standardami etycznymi w psychologii z pewnym opóźnieniem. Należy jednak podkreślić, że pierwsze polskie opracowanie zasad etycznych: *Kodeks etyczno-zawodowy psychologa* (PTP, 1991) jest dokumentem całkowicie autorskim, inspirowanym przez opracowania amerykańskich i europejskich kolegów, ale od nich niezależnym i jednocześnie dojrzałym. Niewątpliwie wiele innych organizacji narodowych psychologów znajduje się pod wielkim wpływem Amerykańskiego Towarzystwa Psychologicznego (APA, 2017). Natomiast kodeks Polskiego Towarzystwa Psychologicznego powstał całkowicie na bazie refleksji polskich psychologów i z uwzględnieniem lokalnych realiów kulturowych.

Od czasu opracowania tego pierwszego dokumentu polscy psychologowie wydali wiele ważnych prac zbiorowych, w których omówiono i dogłębnie przedyskutowano najważniejsze kwestie etyki naszego zawodu. Celem pierwszego wydania tej publikacji było udostępnienie studentom psychologii oraz psychologom praktykom zbiorczego kompendium współcześnie obowiązujących zasad etycznych w zawodzie psychologa, wraz z niezbędnym kontekstem formalnoprawnym.

Natomiast bezpośrednią zachętą do opracowania drugiego wydania niniejszej publikacji był fakt opracowania przez Polskie Towarzystwo Psychologiczne nowego, aktualnego *Kodeksu etycznego psychologa*, po 27 latach po powstaniu jego pierwszej wersji. Równoległe, Amerykańskie Towarzystwo Psychologiczne wprowadziło nowe uzupełnienia do obowiązującego Kodeksu Etyki. Największe przemiany jednak nastąpiły w obowiązujących w Polsce regulacjach prawnych. Co prawda nie powstała wyczekiwana nowa ustawa o zawodzie psychologa, jednak rewolucyjne zmiany dokonały się w regulacjach mający związek z dokumentacją psychologiczną – Rozporządzenie RODO oraz nowelizacja prawnego obowiązku denuncjacji mająca głęboki wpływ na to, jakie decyzje psychologowie będą podejmować w niektórych szczególnie trudnych sytuacjach związanych z tajemnicą zawodową. W środowisku polskich psychologów wzrasta też świadomość potrzeby ugruntowania praktyki psychologicznej

w wiedzy naukowej, co wyraża się np. opracowaniem przez zespoły ekspertów związanych z Polskim Towarzystwem Psychologicznym standardów diagnozy psychologicznej w wybranych obszarach.

Jest obecnie na rynku wiele bardzo dobrych pozycji analizujących dogłębnie wybrane aspekty etycznego kontekstu pracy psychologów. W tej książce natomiast, przede wszystkim omówione są wyczerpująco zagadnienia podstawowe obowiązujące we wszystkich obszarach zastosowań psychologii, czyli: 1) kontekst prawny wykonywania zawodu psychologa, wraz z rodzajami odpowiedzialności w Polsce (na podstawie źródeł prawnych i opracowań PTP); 2) źródła zasad i moralne aspiracje w zawodzie psychologa (głównie na bazie standardów wypracowanych przez APA, takich jak działanie dla dobra, uczciwość, sprawiedliwość, szacunek) oraz 3) sposoby ich realizacji (tajemnica zawodowa, świadoma zgoda i in.). W dalszej części poruszono zagadnienia etyczne specyficznie związane z najważniejszymi obszarami zastosowań psychologii: w diagnozie i interwencji psychologicznej. W kolejnych rozdziałach szczegółowo omówiono etyczne kwestie i zasady dotyczące takich specyficznych sytuacji, jak świadczenie usług na zlecenie strony trzeciej, ryzyko dyskryminacji czy usługi psychologiczne na odległość i wobec osób nieletnich. Dalej wnikliwie przedstawiono zasady etyki zawodowej ważne dla psychologów zajmujących się badaniami naukowymi oraz studentów prowadzących badania i publikujących ich wyniki. Wreszcie na koniec, podążając za inspiracją nowego *Kodeksu etycznego psychologa* PTP, przedyskutowano prawa psychologa.

Jak korzystać z publikacji

Książka ta została napisana tak, aby zawierała wyczerpującą listę zagadnień etycznych, opracowanych w sposób dogłębny i zarazem uzupełniający względem dostępnej na rynku literatury polskojęzycznej, oraz by w szczegółowych analizach nie zagubił się cel użytkowy, czyli możliwość łatwego dostępu do wybranych treści

wtedy, gdy sytuacje życiowe wymagają analizy konkretnego dylematu etycznego i jego twórczego rozwiązania. W związku z tym czytelnicy czy użytkownicy mogą przystępować do lektury na dwa sposoby: albo zapoznając się sukcesywnie z opracowaniami kolejnych rozdziałów (np. studenci lub praktycy pragnący przypomnienia podstawowych zasad w nowym ujęciu), albo akcydentalnie, studiując wybrany rozdział, a nawet paragraf, np. gdy rozpoczynają terapię psychologiczną przez internet lub zastanawiają się nad możliwością pracy z nastolatkiem poszukującym pomocy psychologicznej bez zgody rodziców. Z myślą o tym drugim podejściu zastosowano przejrzystą edycję tekstu z wizualnym wyodrębnieniem pryncypiów oraz zadbano o wyposażenie książki w liczne odniesienia do innych rozdziałów, tak aby czytelnik danego fragmentu miał świadomość szerszego kontekstu etycznego poruszanego w nim zagadnienia. Każdy rozdział został również wzbogacony o kilka pozycji zalecanej literatury polskojęzycznej, umożliwiającej spojrzenie na dane zagadnienie z nieco innej perspektywy teoretycznej.

Podsumowując, psychologowie praktycy oraz studenci psychologii, a także być może profesjonaliści pokrewnych dziedzin i klienci psychologów powinni znaleźć tu zarówno interesującą lekturę pogłębiającą rozumienie etycznego wymiaru pracy psychologa, jak i wyczerpujący zbiór zasad do zastosowania na co dzień w pracy.

Bibliografia

- APA (2017). *Ethical Principles of Psychologist and Code of Conduct*, <https://www.apa.org/ethics/code>.
- Fisher, C.B. (2013). *Decoding the Ethics Code. A Practical Guide for Psychologists* (wyd. 3). Bronx, NY: Center for Ethics Education, Fordham University.
- PTP (1991). *Kodeks etyczno-zawodowy psychologa*, <http://ptp.org.pl/modules.php?name=News&file=article&sid=29>.
- PTP (2018). *Kodeks etyczny psychologa*, http://www.ptp.org.pl/teksty/NOWY_KODEKS_PTP.pdf.
- Strelau, J. (2007). *Psychologia. Podręcznik akademicki*, t. 1. Gdańsk: GWP.